

Teor-etică

Încercînd să găsească un mijloc de evaluare a afectelor independent de variațiile inerente oricărui tip de afect – așa după cum matematica recurge la ideea de dimensiune prin care poate caracteriza un obiect și chiar un spațiu indiferent de sistemul de referință – David Rabouin (pentru detalii, trimit la <http://www.ciepfc.fr/spip.php?article91>) se îndreaptă către literatură. De ce are nevoie de evaluarea afectelor? Pentru a fundamenta o etică, în urma postulatului întîietății afectului față de reprezentare (exemplul cel mai simplu: cînd ne ardem, de pildă, simțim, apoi ne reprezentăm). „N-am întrevăzut soluția la această pro-blemă decît din momentul în care mi-am dat seama că există în viețile noastre o formă de continuitate fundamentală care reglează *de facto* această dificultate. Iată tipul de experiență care mi-a deschis ochii: să ne imaginăm că sîntem la vîrsta unui copil de șapte-opt ani și ni se întîmplă ceva umilitor în clasă. De pildă, trebuia să luăm cuvîntul pe o estradă și tocmai atunci ni se întîmplă să facem pipi în chiloți. (...) Important și surprinzător este că această experiență copilărească ne poate atinge «aici și acum» (conștient sau nu, contează mai puțin) – de pildă sub forma unei aprehensiuni de a lua cuvîntul în fața unui auditoriu.” Desigur, această teamă de „acum”, cînd sîntem adulți, nu mai are anvergura celei resimțite atunci cînd eram copii. Tocmai de aceea, se poate spune că acum am luat distanța față de ceea ce simțeam odată. „Și totuși, oricît de misterios poate părea, «întîlnirea» se produce: copilul care eram e aici, lîngă mine, cu teama și cu rușinea lui, și ne apucă iar sentimente «similare» în situații pe care le știm complet diferite. (...) Cred că la acest tip de experiențe a vrut Proust să ne facă sensibili cu faimoasa lui madlenă sau cu dalele inegale din curte, mai degrabă decît nu știu ce povești despre «timp» și «memorie involuntară» (pardon, Marcel, că nu cred în poveștile tale cu «timpul pierdut»: o să revin asupra lor).”

Ei bine, această prezență a unui afect demult uitat – și care revine cu altă intensitate, desigur, dar nu mai puțin „real” și atașat unei semnificații pe care a primit-o atunci, „prima dată” – devine cu atît mai interesantă cu cît ea mobilizează atenția noastră îndreptată către lume, lăsînd astfel o zonă de indiferență între noi și ea. Să revenim la exemple: „Să presupunem că tăiem o felie din viața noastră afectivă: un anume moment de fericire trăit pe

malul acestui lac scîldat în lumina dimineții, o anumită tristețe resimțită pe culoarele lugubre ale unui spital (...)”. Ei bine, să prespunem că anumite detalii ale peisajului cu lac se modifică: iarba nu mai e înclinată spre dreapta, ci spre stînga, lumina de pe culoarul spitalului nu mai vine de la un bec incandescent, ci de la un tub de neon. Schimbă asta cu ceva afectul resimțit? Nu, pentru că aceste schimbări ne sînt indiferente; amănutele acestea nu constituie decît fondul continuu pe care afectele se manifestă. Dacă am observa și ne-ar interesa una dintre modificările de mai sus, am vorbi de o altă experiență. În clipa în care atenția ne este captată în gradul cel mai mare de o anumită nuanță a culorii unei uși de pe acel culoar, putem vorbi despre „percepție pură”. Există deci în cazul fiecărei experiențe avute un fond de continuitate care este dat odată cu obiectul de interes al experienței. Acesta este „împrejurul” obiectului, ceea ce nu observăm, ceea ce ne este indiferent, și cu cît afectul e mai puternic, cu atît percepția decupează mai puțin și mai intens realitatea, iar semnificațiile pe care i le atribuim depind tot mai mult de acel decupaj. De aceea se spune că iubirea, de pildă, e oarbă, pentru că ea concentrează afectiv atenția asupra unui loc „departe” de aici-împrejurul nostru. Dar obiectul afectului nu se dă singur. E suficient ca un detaliu să se schimbe și deodată percepția își recîștigă din drepturi.

De aceea, există o *logică a afectelor* asupra căreia o așa-zisă *ordine a naturii* nu poate interveni, pentru că prima apare adesea constrîngător, iar a doua nu mai contează, pentru că nu ne mai interesează: „există înlănțuiri constrîngătoare în viața noastră afectivă, care aduc imagini mai aproape de noi decît cea mai apropiată percepție a lumii.” Proust a găsit în imaginație – Rabouin ne asigură că la fel făcuse și Spinoza, într-un limbaj conceptual însă – calea unei cunoașteri a afectelor prin retrăirea lor în ocaziile care ni le fac iar prezente. Romancierul numește percepția „încărcătura moartă” a realității afective, cea care poate umbri plăcerea și poate greva valoarea afectului. Dar lectura, muzica, filmul, dansul ne pot face să regăsim „senzații” despre care, deși știm că nu sînt ale noastre-cei-de-acum, știm totuși că se află aici, cu noi. Raportul dintre *aici și acolo* sau dintre *atunci și acum* în materie de afect face ca niciodată o experiență să nu poată fi socotită singulară și dominatoare, în măsura în care noi

evoluăm într-un spațiu afectiv în care „distanțele” dintre afect și percepție se modifică mereu, dar nu dispar niciodată – și mai ales pentru că aceste distanțe pot fi cunoscute, nu printr-o dimensiune, dar măcar prin recursul la niște cuvinte. Astfel, indiferent de intensitatea afectelor noastre, este de ajuns să fim mereu conștienți de plasarea lor într-un spațiu afectiv – și de logica afectelor care le integrează într-o dinamică – pentru a le putea relativiza.

În felul acesta încearcă David Rabouin, filozof francez specialist în opera lui Spinoza și în filozofia științelor (profesor la Paris VII – Denis Diderot), să fundamenteze o etică. Recursul la Spinoza l-am omis aici – deși cartea din care am citat și rezumat se numește *Vivre ici. Spinoza, éthique locale* (PUF, 2010) – pentru că ne-ar fi fost prea greu să-l integrăm scopului acestui text. Despre care, de altfel, n-am spus nimic. Scopul lui Rabouin este să demonstreze că se poate gândi o etică *locală*, nu în sensul în care ea nu e valabilă decât într-un loc din lume (în sensul relativismului lui Montesquieu să zicem), ci în măsura în care orice etică presupune un spațiu de materialitate în care ne mișcăm și în care ne putem cunoaște – recunoaște – afectele. O experiență locală este „o experiență pe care o putem face pretutindeni fără să știm nimic despre felul în care ea se înscrie sau nu într-o «ordine a naturii»”. Așa încât autorul nostru nu ne spune ce trebuie să facem pentru a fi fericiți, tocmai pentru că o astfel de abordare ar contrazice postulatul localist al întreprinderii. Tocmai, Rabouin știe că nu putem fi fericiți doar prin exercițiul voinței, excluzând logica afectelor, care ni se impune. De fapt, chiar și a fi fericit presupune o abordare localistă, și nu o stare pasivă în care fericirea ne parvine cumva din afară printr-o suspendare a facultăților de percepție a orice altceva în afara obiectului „producător” de fericire (ca în exemplul șlagărului Corinei Chiriac „trenul fericirii”, pe care noi ne imaginăm așteptându-l într-o gară, fără nici o putere asupra lui).

În economia cărții, apelul la literatură nu se face des. Exemplul interpretării episodului madlenei lui Proust ca model de constituire a unui spațiu afectiv, în care revenirea în alt context a unui afect deja cunoscut poate produce o emoție pozitivă a întâlnirii cu „același” și o cunoaștere a „împrejurului” afectului astfel „îmblinzit” – abuzez de ghilimele, dar lucrez la marginea conceptului, acolo unde cuvintele reprezintă situații *locale* și nu descriu generalități – este unic prin anvergura lui printre aluziile literare pe care Rabouin le face de-a lungul unui studiu surprinzător și dens.

Scopul textului meu de data aceasta nu e însă cel de a preamări această *teorie etică* – așa cum autorul însuși o numește. Ci de a o evalua din perspectiva teoriei pur și simplu și a de a o conecta

la spațiul de cunoaștere pe care îl oferă literatura. Din această perspectivă, trebuie spus că, spre deosebire de un moralist oarecare – Andre Comte-Sponville, de pildă – David Rabouin adoptă drept presuposiții câteva experiențe cotidiene pe care le integrează unei gândiri „geometrice”, metoda lui fiind în mod limpede inductivă. Altfel spus, el consideră câteva fapte simple (și vulgare, la o adică) pe un fundal teoretic solid. Această abordare este ea însăși tipică „teoriei”, așa cum este ea practică în era filosofiei pop, așa cum începe în anii 1970 să o practice Gilles Deleuze (care recurge de obicei la „fapte” mult mai complexe sau mai problematice decât experiențele propuse de Rabouin) și așa cum, de fapt, o practică toți gânditorii care pornesc de la empiric pentru a ajunge la sistemic. Adevărul e însă că Rabouin are drept fundal matematica și Spinoza, două referințe mai puțin obișnuite pentru un „teoretician” post-structuralist, dar tocmai aici putem vorbi despre capacitatea teoriei de a se renova și de a găsi ceva nou de spus. Deși *noua teorie*, despre care am mai scris cu altă ocazie, părește textul literar, ea nu desconsideră literatura; numai că nu mai vede în deconstrucția mecanismelor ei vreo sursă de cunoaștere și nici în critica literaturii (nu „critica literară”) un act politic. Mai degrabă se adresează ea fiecăruia dintre noi, spunându-ne, cum face Rabouin, că nu trebuie să „ne schimbăm viața”, ci să o ameliorăm prin cunoaștere. Că, altfel spus, a citi opere ale Noului roman nu ne va face să accedem la un stadiu superior de conștiință care, atins de o masă critică de oameni, va duce la deș și la re-întemeierea societății, ci la cunoașterea unor mecanisme de funcționare a gândirii care ne poate elibera de leștul pe care doxa, prejudecata culturală și intelectuală îl depune pe reprezentările noastre. Adio subiect transcendent, adio revoluție. Adio metafizică, da, dar altfel.